

ПЕРИОДИЧЕН ЕВАЛУАТИВЕН ИЗВЕШТАЈ
“Nansen Dialogue Center - Integrated and Bilingual Education in Macedonia”

од Проф. д-р Зоран Велковски,

Јуни, 2014

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД

- 1.1. Окружување
- 1.2. Развој на НДЦ Програмата
- 1.3. Дизајн и организација на НДЦ програма
- 1.4. Контекстот во кој се реализира програмата

2. ДИЗАЈН НА ЕВАЛУАЦИЈАТА

3. НАОДИ И ПРЕПОРАКИ

4. ЗАКЛУЧОК

1. ВОВЕД

1.1. Окружување

Во Република Македонија живеат поголем број етнички групи: мнозинската - македонска и малцинските - албанската, српската, турската, ромската и влашката. Во државата, впрочем, како и во останатите балкански земји, коезистираат повеќе култури кои меѓу себе имаат развиено соодветни односи. Правата и обврските на граѓаните се регулирани во Уставот на РМ и законските акти. Уставот ги почитува правата на етничките групи во Република Македонија вклучително и правото на образование. Малцинските права се гарантирани со членовите 7 (став 2 и 4), 8 (2 и 11) и членот 48. Уставот гарантира голем број на права врзани за образованието и употребата на јазикот во општините каде живее значителен број од припадниците на националните малцинства. Особено се важни членовите 44 и 48 кој се однесуваат на правото на националните малцинства за изразување и одржување на културата и културниот идентитет.

Образованието на учениците се врши во мешани и етнички чисти училишта. За жал, поради етничките конфликти во 2001 година мешаните училишта се сметка на етнички чистите училишта кои се почеста појава. Без оглед на содржинската монолитност на курикулумите, основи за нивно дополнување постојат и се регулирани со законската одредба за правото на училиштата 20% од курикулумот да го исполнат со локален курикулум.

Според Министерството за образование и наука на Република Македонија мултиетничноста се отсликува во образовниот систем на различни начини, со цел да им се овозможи на децата и младинците да се стекнат со образование на мајчин јазик. Очигледно, тоа доведе до состојба во која е постигнат значителен напредок во спроведувањето на јазичните права на заедниците во изминатата деценија. Сепак, конкретното толкување на правата на заедниците кое им е блиско на политичките фактори во земјата не доведе до поголема интеграција. Напротив, етничката оддалеченост, особено кај малите деца се зголеми, а знаењето за другите групи станува анегдотско. Иако на макрополитичко ниво меѓуетничките односи постојано се подобруваат како резултат на институционалниот приод врзан со спроведувањето на Охридскиот рамковен договор, недоволната интеграција, на лично ниво може да претставува долгорочна закана за самата кохезија на општеството. Еден поинтегриран приод во образованието не само што ќе помогне при избегнувањето на негативните појави, туку исто така ќе придонесе за подлабоко разбирање на елементите кои го сочинуваат мултиетничкото општество во земјата и што е потребно за истото да се направи постабилно и покохерентно.¹

¹ Министерството за образование и наука (2010): Чекори кон интегрирано образование во образовниот систем на Република Македонија

1.2. Развој на НДЦ Програмата

НДЦ Програмата се реализира во средини кои ги карактеризира етнички мешано население. Основната карактеристика на овие средини е етничката поделеност која по конфликтите од 2001 година е засилена и претставува силен фактор за поделеност на учениците по етничка основа не само надвор од училиштето туку и во него. Во услови на силна затвореност на младите и возрасните во сопствените културни вредности НДЦ Програмата се обидува да реализира модел кој ќе биде во функција на јакнење на интеркултурниот дијалог.

Од моментот на започнување на Програмата (1 септември 2008 година) до денес се изминати приближно 6 години. Во овој период Програмата од пилот фаза премина во фаза на вертикално и хоризонтално проширување т.е. покрај имплементирањето на новиот модел на интегрирано двојазично образование во основното училиште во с. Прељубиште (2008) Програмата започна со имплементација и во средното стручно училиште „Моша Пијаде„ во Тетово (2010), како и во јавното основно училиште „Маршал Тито„ во Струмица (2010). Од 2010 година и во општина Струмица започна реализирањето на интегриран двојазичен наставен процес во првите одделенија во ЦОУ Маршал Тито (на македонски и турски јазик). Во 2012 година програмата започна со реализација и во ООУ Гоце Делчев (општина Конче), ООУ Рајко Жинзифов, Чаир (Скопје) и ООУ Кочо Рацин, с. Огњанци (општина Петровец).

1.3. Дизајн и организација на НДЦ Програма

НДЦ Програмата за интегрирано образование претставува своевиден модел на трансформативно интеркултурно образование. Овој модел ги трансформира учениците од пасивни набљудувачи и приматели на информации од неутрални или тенденциозни наставници во активни учесници во процесот на учењето. Ова е приод кој се потпира на препознавање, разбирање и верување во културните разлики и надминување на бариерите кои ги предизвикуваат меѓуетничките конфликти. Моделот се стреми кај учениците да развие смисла за другите/различните културни идентитети и да го ситуира својот идентитет во таа група од различитости. НДЦ моделот не подразбира само процес на стекнување на знаења за другата култура. Впрочем, тоа се реализира и во редовната настава и дава мали ефекти. НДЦ моделот иде чекор натаму и знаењата ги надградува со стекнување на вештини за да можат учениците да им пристапат на другите култури. Рушењето на митот за ексклузивноста на сопствената култура и нејзино поврзување со другите култури и вредности е основниот темел врз кој се реализира НДЦ моделот. Притоа, процесот на трансформација, произлезен од

трансформацискиот дијалог, треба да биде крајниот ефект од работата. Таа не се однесува само на учениците туку и на наставниците, родителите и училиштето во целост.

Оваа програма, покрај активното вклучување на родителите и реализација на голем број на заеднички активности има за цел и зголемување на квалитетот на родителството т.е. содржи едукативна компонента за подобро родителство.

Двојазичната компонента доминира во програмските активности. При реализација на активностите наставниците зборуваат на својот мајчин јазик со тоа што не се преведуваат симултано туку ги парафразираат прашањата, објаснувањата, сугестиите и сл. со што им се овозможува на учениците да ја следат наставата на двата јазика.

Техниките за учење и настава се прилагодени за возраста на учениците и доминира интерактивност и групна форма на работа. Создадени се услови и можности за индивидуална презентација на учениците при што слабостите и добрите страни се сфаќаат како слабости и добри страни на групата а не на поединец и/или припадник на една или друга етничка група. Натпреварот е составен дел од организацијата на процесот при што учениците се поделени во етнички мешани групи. Тоа дава можност за ривалство на поединци и членови на помали групи а не на репрезенти на етникуми. Исто така, создадена е можност за индивидуален напредок но и за развивањена на колективен дух, почитување на другиот и интериоризација на граѓански вредности. Социограмите кои НДЦ вработените ги имаат направено кај учениците опфатени со програмата јасно посочуваат дека во центарот на групите се поединците а не припадниците на различни етникуми.

Глобалните цели кои се стреми да ги оствари Програмата се:

- Продлабочување на конструктивни соработнички односи меѓу децата од различна етничка припадност,
- Сензибилизирање на учениците за почитувањето на меѓусебните различности,
- Надминувањето на стереотипите и предрасудите кај децата поврзани со нивното етничко и културно потекло,
- Поттикнување на толерантен однос кон разичностите од социјален, етнички, културен карактер,
- Оспособување на учениците за конструктивно решавање на конфликтните ситуации во групата,
- Развивање на позитивна емоционална клима во групата со хетерогена етничка структура со цел одржување на висок индекс на групна кохезија,
- Проширување на активниот речник кај учениците со поимите и културно-социјалните фрази од немајчиниот јазик,
- Зајакнување на интеракцијата, соработката и довербата помеѓу наставниците и родителите од двете етнички заедници,

- Развивање на детските таленти и способности во согласност со нивните индивидуални потенцијали,
- Поддржување на детската љубопитност, оригиналност како и на нивните творечки потенцијали,
- Развивање на логичното, флексибилното, дивергентното и критичкото мислење кај децата.

1.4. Контекст во кој се реализира НДЦ Програмата

Од аспект на социјална кохезија изминатиот период се карактеризираше со нагласени етнички тензии. Паралелно со економската криза се одвиваа и процесите на меѓуетничка нетрпеливост и слабеење на интегративните механизми во државата. Старите догми беа под постојан напад на новите гледања за слободата на изразувањето, негувањето на културните вредности и правото за сопствена промоција. Силите кои се залагаат за обновување на интеграционите и кохезивните механизми беа пред голем предизвик. Една, но многу значајна, сила во тие напори беше образованието. Тоа се најде пред раскрсница: дали да продолжи со негување на старите догми или да се трансформира во силен интеграциски елемент во државата.

Во периодот од осамостојувањето на државата до денес беа донесени голем број измени во образовната легислатива, низа стратешки документи, развојни програми и мерки кои имаа за цел не само подобрување на состојбата во образовната сфера туку и зајакнување на интеркултурниот дијалог во Република Македонија. Како позначајни ќе ги издвоиме следниве:

На почетокот на 1997 година се донесе Предлог на закон за јазиците на кои се изведува наставата на Педагошкиот факултет "Свети Климент Охридски" - Скопје. Законот ја предвидуваше можноста студентите од албанска националност да посетуваат настава на својот мајчин јазик.²

Во 2000 година Високиот Комисар за национални малцинства на ОБСЕ даде иницијатива за формирање на фондација на интернационални донатори која ќе помогне во формирањето на нов универзитет во Република Македонија. Така, во 2000 година беше донесен нов **Закон за високото образование**³ Специфично за овој закон е влегувањето на јазиците на националностите во високото образование, дозволува основање на универзитети со не-државно финансирање и главно предавање на Албански јазик, создавање на услови за формирање на приватни високо-образовни установи и формирање на стручни тела за акредитација и

² Стенографски белешки од Првото продолжение на Педесет и осмата седница на Собранието на Република Македонија, одржана на 30 јануари 1997 година

³ "Службен весник на Република Македонија" бр.64/2000 од 03 август 2000 година

евалуација. Со овој закон се овозможи формирање на Универзитетот на југо-источна Европа во Тетово, кој во 2001 година и официјално започна со работа.

Во 2004 година од страна на Собранието е донесена **Програмата за развој на основното образование**, во рамките на Националната програма за развој на образованието во РМ 2005-2015, која, меѓу другото, ја дефинира мисијата на основното образование и во контекстот на:

- развој на личност која може да преземе индивидуална, семејна и граѓанска одговорност; на култура на живеење, т.е. стекнување на знаења, вештини и способности, ставови и вредности за променливиот свет на трудот и општествениот живот; на демократијата и граѓанското општество; на подготвеност и свест за доживотно образование,
- образование кое ги почитува и развива индивидуалните потреби, интереси и афинитети на личноста, кое ќе овозможи развој на независна, отворена, критичка и демократска личност со вештини и компетенции за акција, кое го зајакнува чувството на припадност на заедницата; и
- социјализација во духот на општествено прифатените вредности и идеали
- со негување на духовното, културното и историското наследство.

Чекорите кои се предлагаат за да се обезбеди квалитетно образование отворено за сите и адаптирано на индивидуалните и социјалните потреби подразбираат развој и унапредување на: наставните планови и програми, учебниците, наставата и учењето, кадровските ресурси, улогата на училишните одбори и цивилното општество како и градење на систем за осигурување квалитет, инклузија на и зголемена ангажираност во корист на ранливите групи, децата со посебни образовни потреби и талентирани ученици, како и создавање на можности за основање на приватни основни училишта.

Во 2004 година Од страна на министерството за труд и социјална политика е донесен Акционен план за образование во рамките на Декадата на вклучување на Ромите – Република Македонија.⁴ Во Акциониот план фокусот е ставен на:

- Повисоко ниво на вклучување на ромската популација на сите нивоа на образовниот систем
- Намалена стапка на осипување на бројот на ромските деца на сите нивоа на образовниот систем

Зајакнување на капацитетите на наставниот кадар и на училишните структури за препознавање и за менаџирање на конфликтни ситуации предизвикани од недоволното ниво на сензитивност за културните разлики

Во 2005 година е Донесена Стратегија за ромите во Република Македонија.⁵ Главната цел на Стратегијата е да промовира јакнење и интегрирање на Ромите во главните општествени и економски текови на Република Македонија преку

⁴ Декадата на вклучување на Ромите – Република Македонија, Акционен план за образование, Министерство за труд и социјална политика, Ноември 2004.

⁵ Стратегија за Ромите во Република Македонија, Министерство за труд и социјална политика, Јануари 2005 година

дефинирање на основните правци за остварување на една осмислена мултидимензионална државна политика, која ќе служи како приоритетна основа врз која ќе се надоврзуваат конкретни проекти кои ќе третираат одредени нејзини сегменти.

Во 2005 година По иницијатива на Светска банка и Институтот отворено општество Македонија, државата ја потпиша Декларацијата за приклучување кон иницијативата *Декада за вклучување на Ромите 2005-2015*, преку која се обврза дека во наредниот период ќе посвети внимание на поголема вклученост на Ромите во општествено-економските текови, со посебен акцент на подобрување на нивната состојба во образованието, вработувањето, здравството и домувањето.

Во 2006 година Министерството за труд и социјална политика во рамките на реализација на Националната Стратегија и Националните Акциони планови за Декада на Ромите во Република Македонија започна со реализација на Проектот **“Инклузија на деца Роми во јавни предучилишни установи (детски градинки)”** со финансиска поддршка на Фондот за образование на Роми (РЕФ), како и на Министерството и УНИЦЕФ. Главна цел на проектот е подобрување и поддршка на интеграцијата на Ромските деца во јавни детски градинки во подготвителната група за поаѓање во основно образование.

Во 2007 година донесена е **Концепција за новото деветгодишно основно образование**⁶, која претставува предлог за редефинирање на развојните цели и нов наставен план и наставни програми за основните училишта заради подобрување на содржината, организацијата и квалитетот на основното воспитание и образование. Најважните принципи на кои се заснова Концепцијата вклучуваат, меѓу другото: демократичност, недискриминација, почитување на индивидуалните разлики, целосен развој на ученикот и почитување на неговиот интерес, активно учество на учениците во животот на училиштето, квалитет и меѓународна споредливост на знаењата, подготвеност за доживотно учење, мултикултурност, инклузивност, компетентност, одговорност, партнерство и др.

Во 2008 година Донесен е нов **Закон за основно образование**⁷, со кој се воведуваат измени во постојното основно образование, формулирани во контекст на правото на детето на образование и на забрана на секаква дискриминација по основ на пол, раса, боја на кожата, национална, социјална, политичка, верска, имотна и општествена припадност. Овој закон ги дефинира и целите на основно образование, меѓу кои и:

- информирање и изразување на мајчин јазик,
- воспитување за меѓусебна толеранција, соработка, почитување на различноста,
- основните човекови слободи и права.

⁶ МОН, БРО, Концепција за деветгодишно основно воспитание и образование, февруари 2007, Скопје

⁷ Закон за основното образование, Сл. Весник на Р. Македонија бр.103/08 од 19.08.2008 година

Во 2010 година Промовиран е **Прирачникот за спречување и заштита од дискриминација во воспитно-образовниот систем во Република Македонија** од страна на Министерството за образование и наука. Прирачникот има за цел да ја подобри и зајакне соработката и координацијата меѓу сите надлежни институции и индивидуи вклучени во воспитно-образовниот систем, во насока на обезбедување на еднакви услови и можности за квалитетно образование на сите ученици без разлика на верска, национална, религиозна или каква било друга основа.

Со заеднички напор и како последователни мерки на препораките од Високиот комесаријат за национални малцинства на ОБСЕ (ОБСЕ ВКНМ) од јануари 2008, Министерството за образование и наука и ОБСЕ ВКНМ развија стратешки документ под наслов: „Чекори кон интегрирано образование во образовниот систем на Република Македонија“, како сеопфатна владина стратегија кон интегриран образовен систем. Целта беше да се направи јасна и значителна промена во општиот пристап во образовниот систем според мултиетничката реалност во земјата, како чекор кон остварувањето на стратешките цели на земјата, за која, стабилноста и внатрешната кохезија се клучни колку и добрите меѓуетнички односи.⁸

Според документот, главната цел на оваа политика е да се донесе видлива и значителна промена во општиот приод во образовниот систем во согласност со мултиетничката реалност во земјата, која ја отсликува и Уставот и соодветната легислатива која произлегува од Охридскиот рамковен договор. Владата ги усвои овие политички мерки како придонес кон постигнувањето на стратешките цели на државата за кои стабилноста и внатрешната кохезија се исто толку клучни колку и добрите меѓуетнички односи.⁹

2. ДИЗАЈН НА ЕВАЛУАЦИЈАТА

Започнувајќи од Мај 2011 година, на иницијатива на Nansen Dialogue Center, се спроведуваат периодични годишни евалуации на Програмата за Интегрирано двојазично образование во Македонија. Во досегашниот период НДЦ спроведе една интерна евалуација (реализирана од Danijela Galovic¹⁰) во 2010 година, две екстерни евалуации (спроведени од Dr. Piotr Dutkiewicz¹¹ и Др. Зоран Велковски¹²) во 2011 година и две екстерни евалуации спроведени од Др. Зоран Велковски и Др.

⁸ Ibid

⁹ Ibid

¹⁰ Nansen Dialogue Network

¹¹ Professor and Director, Center for Governance and Public Management at Carleton University, Ottawa, Canada

¹² Професор на Институтот за педагогија при Филозофскиот факултет во Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје

Флорина Шеху¹³ во 2012 и 2013 година. Целта на овие евалуации беше да се направи увид во квалитетот на имплементација на НДЦ Програмата и да се дадат препораки за нејзино натамошно развивање и подобрување.

За разлика од другите евалуации, во оваа евалуација фокусот е ставен во детектирање и вреднување на индивидуалните компетенции коишто наставниците вклучени во проектот ги развиле и/или надградиле во процесот на реализација на интегрирани двојазични вонанставни активности, а кои се неопходни за успешна реализација на Нансен моделот за интегрирано образование).

Евалуацијата се спроведе по пат на набљудување на активностите што ги реализираа наставниците од основното и средното образование и поединечни интервјуа со наставниците кои беа цел на евалуацијата.

Со евалуацијата беа опфатени следниве училишта и НДЦ тандеми на наставници:

ООУ Славчо Стојменски, Веница

Наставнички тандем:

- Сања Смиланска (професор по македонски јазик и книжевност - одделенски наставник)
- Сенас Ахмедова (професор по турски јазик и книжевност - одделенски наставник)

Реализатори на НМИО (од ноември 2013.)

ООУ Марсал Тито, општина Струмица

Наставнички тандеми:

- Месдин Усинов-Даниела Иванова (одделенски наставници)
- Месдин Усинов,-Лјубинка Цветанова (одделенски наставници)

Реализатори на НМИО: континуирано 3 години

ООУ Рајко Зинзифов/Исмаил Љемали, општина Чаир

Наставнички тандем:

- Маја Јаневска (реализатор на НМИО: 3 години во континуитет)
- Мевлурие Рачај (реализатор на НМИО: 2 години)

Двете се одделенски наставници

Основно училиште, с. Прелјубисте (подрачно училиште на ЦОУ Семсово, с. Семсово, општина Јегуновце)

Наставнички тандем:

- Снежана Мисајловска (реализатор на НМИО: 6 години)
- Абибе Мустафи (реализатор на НМИО: 3 години)

Двете се одделенски наставници.

¹³ Професор на Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ во Скопје (УКИМ)

Средно училиште, с. Прелјубисте (дисперзирани паралелки на ССОУ Моса Пијаде, Тетово)

Наставнички тандем:

- Салајдин Бехадини (професор по стручните предмети)
- Александар Петровиќ (професор по стручните предмети)

Реализатори на НМИО во континуитет 4 години.

ОУ Гоце Делчев, општина Конче

Наставнички тандем:

- Зујца Стојанова (педагог) -Дениз Редзепов (одделенски наставник)
- Зујца Стојанова (педагог) -Бујанмин Абдураманов (студент на ПМФ).

Втора година се реализатори на НМИО.

Во периодот од март-април 2014 година беа остварени повеќе средби / интервјуа со наставниците кои работат според НДЦ моделот.

3. НАОДИ И ПРЕПОРАКИ

За да може интеркултурното образование да ја исполни својата цел - влијание врз општествените промени, според Gorski, треба да се остварат три насоки на трансформација:

1. трансформацијата на себе си,
2. трансформација на образовната установа и учењето, и
3. трансформацијата на општеството.¹⁴

Во остварувањето на трансформацијата на себе си и трансформацијата на образовната установа и учењето централна улога имаат наставниците. Тие мора да бидат подготвени ефикасно да го олеснат учењето за секој поединец, без оглед колку е културно сличен или различен од другите и мора да преземат поактивна улога во преоценувањето на сите образовни практики и како тие влијаат на учењето на сите ученици: методи на оценување, педагогии, училишни психологии и советувачки практики, образовни материјали и учебници, и така натаму. Оттаму, компетенциите кои наставниците треба да ги поседуваат за успешно остварување на интеркултурниот дијалог во образовниот процес и афирмацијата на интеркултурализмот меѓу учениците, го претставуваат факторот кој има централна улога во овој процес.

¹⁴ Paul C. Gorski, P.C. (2010), The Challenge of Defining "Multicultural Education", Critical Multicultural Pavilion, (12.11.2011), <http://www.edchange.org/multicultural/initial.html>

Во продолжеток е претставена анализата на клучните компетенции за успешна реализација на НДЦ Програмата кај НДЦ наставниците.

3.1. Води, и претставува модел кој ги демонстрира вредностите на интеркултурното разбирање преку своето однесување и конзистентни постапки.

На планот на НДЦ пожелните компетенции може да се констатира дека сите наставници го прифатиле етосот на програмата и покажуваат компетенции соодветни за развивање на интеркултурниот дијалог со и меѓу учениците. Евалуацијата покажа дека сите наставници добро соработуваат во фазата на подготвувањето на активностите и во фазата на реализација. Нивната соработка е одличен пример за учениците како припадници од различни етникуми можат да соработуваат меѓу себе. Овој момент е многу значаен и треба да се негува бидејќи наставниците претставуваат модели според кои учениците можат да се водат во негувањето и примената на принципите на интеркултурализмот. Ова е најсилната дидактичка компонента која силно влијае врз успешноста на активностите.

3.2. Применува соодветни и податливи моменти како можности за учење.

НДЦ Програмата се реализира во специјално адаптирани простории при училиштата домаќини. Освен специјално изградениот објект за учениците од средно образование во С. Прелџубиште, во сите други основни училишта НДЦ програмата, со помош на училиштата, обезбедила опремување на НДЦ катчиња (простории) кои даваат доста податливи моменти како можности за учење. Сите простории се опремени со нагледен и дидактички материјал кој им дава извесна „комоција“ на наставниците за успешно реализирање на замислените активности.

Евидентно е дека НДЦ моделот е ефикасен во трансформација на учениците од пасивни набљудувачи и приматели на информации во активни учесници во процесот на учењето. Наставниците практикуваат приод кој се потпира на препознавање, разбирање и верување во културните разлики и надминување на бариерите кои ги предизвикуваат меѓуетничките конфликти. Организацијата на учењето и активностите се поставени на начин кој кај учениците развива смисла за другите/различните културни идентитети и на секој ученик му дава можности за учење со чија помош го ситуира својот идентитет во таа група од различитости.

3.3. Пружа цел спектар на културно соодветни можности за учење адаптирани кон различните стилови на учење и преференции.

Во процесите на учење и настава наставниците практикуваат примена на принципот на прилагоденост на наставните содржини на возраста на учениците и нивните различни стилови на учење и преференци. Демократскиот начин на раководење, групната форма на работа и прилагодените материјали за учење, кои ги применуваат наставниците, ослободениот од предрасуди систем на работа и почитувањето на правата и личноста на секој ученик, како основен принцип на работа, овозможуваат секој ученик да се „најде“ себе си и да се реализира во вака креираното окружување. Ова се однесува како на учениците со потешкотии во учењето и учениците со културни бариери, така и за учениците со специјални потреби. Евалуацијата покажа дека децата со специјални потреби успешно се интегрирани во секојдневните активности и покажуваат забележителен развој на нивните способности. Прогресијата се одвива не само на план на социјализацијата туку и во делот на учењето. Очигледно е дека наставниците вешто ја користат НДЦ Програмата со што им нудат на учениците можност за трансформирање на толеранцијата и почитта не само кон етнички другиот туку и кон „другиот“ генерално, што од аспект на различните стилови на учење на учениците има извонредно значење.

3.4. Ги вклучува знаењата и искуствата на учениците и се надоврзува на нивните интереси и културно или верско потекло

НДЦ наставниците успешно балансираат со своите активности и теми на учење меѓу редовната настава и вон-училишниот живот на учениците. Најчеста инспирација за дизајнирање на активностите се теми од секојдневниот живот на учениците базирани на нивните искуства. Темите од традиционалните културни обичаи, религии, верувања и вредности на едниот или другиот етникум се испреплетуваат во вон-наставните активности со што активностите добиваат нагласен интеркултурен колорит. Притоа, во потполност се почитува епистемолошкиот принцип од познато – кон непознато до апстрактно мислење.

3.5. Гради однос на взаемно почитување со другите наставници

Евалуацијата покажа висок степен на меѓусебно почитување меѓу НДЦ наставниците. Ова почитување е забележливо во сите фази на нивната соработка – планирањето, организацијата и реализацијата на активностите. Меѓу нив владее не само почитување туку и другарски однос кој ги надминува нивните програмски ангажмани и се пренесува надвор од училиштето.

3.6. Поседува и демонстрира способност да води и поттикнува развој на вредности и промени во ставовите кај учениците.

Практикувајќи динамична групна работа со мешани групи наставниците создаваат услови и можности за индивидуална презентација на учениците при што слабостите и добрите страни се сфаќаат како слабости и добри страни на групата а не на поединец и/или припадник на една или друга етничка група. Натпреварот, како стратегија во процесот на изведбата, не претставува натпревар меѓу две различни етнички групи на ученици туку натпревар меѓу групи на ученици без оглед на нивната етничка припадност. Тоа дава можност за ривалство на поединци и членови на помали групи а не на репрезенти на етникуми. На тој начин се создава можност за индивидуален развој но и за развој на колективниот дух, почитувањето на другиот и интериоризација на граѓанските вредности од страна на учениците. На тој начин единечното „ЈАС“ (како поединец со посебни ставови) се претопува во колективното „НИЕ“ (како група со заеднички ставови).

3.7. Поседува знаење од областа на интернетнички дијалог и мирно разрешување конфликти.

НДЦ програмата раководена од НДЦ тимот во секоја годишна програма има планирано сетови на обуки кои ги реализираат странски и домашни експерти. Темите на обуките се од областа на интеркултурализмот, интеркултурните вредности, цели и практики, комуникација и дидактичко обликување на наставата во мултикултурно окружување и сл. Сите наставници и директори на училиштата каде се спроведува НДЦ Програмата мора да поминат низ овие обуки. На тој начин, НДЦ тимот се грижи секој наставник да поседува добри знаења од областа на интернетничкиот дијалог и мирното разрешување на конфликти.

Високиот степен на толеранција меѓу учениците, меѓу наставниците и меѓу наставниците и учениците, евидентиран во текот на евалуацијата, индицира дека НДЦ моделот покажува значаен успех во превенцијата на конфликтите. Надминувањето на можните причини за појава на конфликти базирани на етничка основа, како: непознавањето на „другиот“, културниот ексклузивитет, непочитувањето на правата на „другиот“, намалена толеранција и слаба соработка, всушност е најдобриот начин да се решат конфликтите.

3.8. Го владее јазикот на другиот/те.

Ова е една од послабите компетенции кај НДЦ наставниците. Останува впечатокот дека дел од наставниците (претежно припадници на македонскиот етникум) сеуште не го владеат доволно јазикот на „другиот“. Сепак, постои значително поголем напредок на овој план кај наставниците доколку се компарира сегашната состојба со состојбата од пред 2-3 години. Постарите по стаж наставници покажуваат видлив напредок додека поновите наставници имаат слабости на овој план.

Оваа слабост нема силно негативно дејство кај учениците. Комуникацијата меѓу учениците е динамична и без присуство на јазични бариери. Учениците лесно се снаоѓаат со презентациите на различни јазици од страна на наставниците и често реагираат пред да ја добијат инструкцијата на свој јазик, што укажува на зајакнат вокабулар кај учениците за двата јазика кои се употребуваат.

3.9. Поседува вештини од областа на методологии за поучување и учење кои интегрираат содржини, вештини и вредности за интеркултурно разбирање.

Претходните евалуации покажаа дека дел од наставниците (особено нововклучените) имаат слабости во планирањето, организацијата и реализацијата на наставата и активностите. За да се надминат овие проблеми и за да се засилат дидактичките компетенции на наставниот кадар НДЦ тимот во 2013 година организираше циклус на обуки за сите НДЦ наставници. Во процесот на обука наставниците имаа можност да ги надградат своите компетенции на планот на: планирањето и интегрирањето на содржините, програмирањето на наставата и активностите, организацијата, реализацијата на активностите и развојот на комуникациски вештини.

Евалуацијата покажа дека поголемиот број на наставници (оние кои ја поминале обуката) имаат зајакнати дидактички компетенции и применуваат лепеза од методологиите на поучување и учење во интеркултурен контекст. Набљудувачкиот процес покажа виден напредок во планирањето, организацијата и реализацијата на активностите од страна на наставниците. Ако се исклучат новите наставници, во оваа фаза е тешко да се каже кои наставници се истакнуваат со својот квалитет бидејќи разликите се минимални. Кај сите е евидентиран значаен напредок.

3.10. Способен е и подготвен да размислува за својата наставна практика и да истражува

Евалуацијата покажа дека поголемиот број на НДЦ наставници покажуваат иницијативност на планот на проширување на своите знаења и вештини. Користењето на он-лине изворите, искуствата од колеги наставници, литература која третира прашања од областа на странските практики во интеркултурното образование и сл. Се најфреквентни иницијативи што НДЦ наставниците ги практикуваат. Особено е значајно што дел од наставниците што реализираат и редовна настава со други ученици ги користат искуствата стекнати во НДЦ

програмата за иновирање на својата практика во редовната настава со други ученици во училиштето.

3.11. Знае и умее да спроведе активности/проекти наменети за интеркултурно образование и мирољубива коегзистенција.

Освен учеството во проектните активности во НДЦ Програмата нема доволно информации кои би укажувале дека НДЦ наставниците учествуваат во активности/проекти наменети за интеркултурно образование во училиштето и надвор од него.

Проектите не треба да се реализираат само во рамките на училиштето туку тие треба и да „излезат“ од НДЦ Програмските активности и полека да го освојуваат просторот на редовната настава. Работата на заеднички проекти ја елиминира парцијалноста во пристапот и овозможува подолгорочни резултати. Учениците не само што ќе стекнат компетенции за истражување, кои се исклучително потребни во современото општество, туку и ќе имаат можност за засилување на нивната меѓусебна комуникација и интеркултурниот дијалог. Резултатите и презентацијата на резултатите од проектниот ангажман дава можност за посилено афирмирање на НДЦ моделот како оддржлив модел во редовната настава. Така на пример, можна е соработка меѓу учениците од различно етничко потекло (без оглед дали се чисти или етнички мешани паралелки) во проектни ангажмани како составен дел од процесот на учење во редовната настава. Тоа првенствено ќе бара соработка на наставници од различно етничко потекло, заедничко и интегрирано планирање на проектите и заедничка реализација, како и силна поддршка од менаџментот на училиштето.

Дали со тоа ќе се изгуби дизајнот на НДЦ моделот? Нема да се изгуби туку ќе се модификува за потребите на редовната настава. Ниту една програма не е неменлива и има потреба од нејзино тековно развивање и модифицирање. Сето тоа ќе повлече и одредени активности за НДЦ тимот, како на пример: обука за редовните наставници, силно лобирање и обука на менаџментскиот кадар и професионалните служби (педагози, психолози и др.), повисок степен на мониторинг, градење на програмски и дидактички материјал за новите потреби и позасилено финансирање.

3.12. Практикува интроспекција, свесен е за сопствените вредности, ставови и предрасуди кон други луѓе, и е подготвен да се поттикнува себе си да ги промени, доколку е потребно.

Од интервјуто со наставниците и од континуираниот мониторинг може да се заклучи дека наставниците се свесни за промените кои се случиле кај нив работејќи на НДЦ Програмата. Најчестите промени се однесуваат на ставовите за значењето на интеркултурното образование и резултатите кои може да се добијат од неговата примена. Изјавите за промените се искрени и може да се аргументираат.

3.13. Спремен е да го адаптира, засили и прошири своето знаење од областа на педагошки пристапи кои се прикладни за образование за интеркултурно разбирање.

Дидактичката обука која ја спроведува НДЦ тимот со наставниците е редовно следена од нивно редовно и мотивирачко учество и ангажман. НДЦ наставниците се карактеризираат со силна мотивација, посветеност и спремност за промени. Обуката која НДЦ ја спроведува со наставниците има резултат, пред сè во делот на педагошките пристапи, организацијата на активностите и пристапот со учениците.

Сите наставници вклучени во Програмата се карактеризираат со силни интерперсонални компетенции т.е. со отворен, кооперативен, ненаметлив и пријатен однос со учениците. Нив ги краси љубезност, динамичност и мотивирачки дух и прифатеност од страна на сите ученици.

3.14. Успешно парафразира во текот на активностите

На планот на парафразирањето е постигнат голем напредок. Тоа е повеќе изразено кај наставниците со поголем стаж во НДЦ Програмата. Моментите кога наместо парафразирање има превод се поретки но сèуште присутни, особено кај новите наставници или кај новите тандеми. Иако оваа ситуација нема негативни ефекти врз учениците сепак е отстапување од методологијата на Програмата. Причина за ова е што дел од наставниците не го познаваат јазикот на „другите“ (доминантно кај наставниците од македонско етничко потекло) како и недоволната подготвеност за коректна примена на парафразата во работењето (доминантно кај наставниците од албанско етничко потекло).

3.15. Применува креативен приод во планирањето на активностите

Дидактичката обука, расположивите дидактички материјали и средства овозможуваат креативен пристап на НДЦ наставниците во нивната работа. Пристапот е ослободен од стегите на „рутината“ и крутите програмски норми на редовната настава и многу повеќе е прилагоден на животните стилови на децата и младите.

3.16. Отворен е за нови идеи и промени

Евалуацијата покажа дека НДЦ наставниците се отворени кон нови идеи и промени кои ги предлагаат учениците. Оваа појава е поприсутна во средното образование иако се јавува и во основното образование. Ова се јавува од разбирливи причини бидејќи средношколците остваруваат посамостоен и поотворен однос со нивните наставници од учениците во основно образование кај кои доминира близок но и зависен однос со наставниците.

3.17. Подготвен е за преземање ризик

Реализацијата на НДЦ Програмата во услови на нарушени етнички односи е самата по себе ризична работа. Високата мотивација на НДЦ наставниците во нивната работа не само што покажува спремност за преземање на ризик туку и висок степен на оптимизам и верба во исправноста на она што го работат. Ваквата карактеристика најчесто доаѓа до полн израз во односот на НДЦ наставниците со други наставници од училиштето и/или родители кои не ги делат истите верувања во поглед на важноста и корисноста на интеркултурното образование.

3.18. Мотивиран е за работа во билингвални активности

Сите НДЦ наставници покажуваат мотивираност за работа во билингвални активности.

3.19. Промовира активна и партнерска улога на ученикот

НДЦ моделот е ефикасен во трансформација на учениците од пасивни набљудувачи и приматели на информации во активни учесници во процесот на учењето. Активностите се спроведуваат со нагласена взаемна почит, толеранција, прифаќање и разбирање од страна на учениците и наставниците. Во НДЦ

просториите владее мир и хармонија и почитување на различноста, презентирани не само од страна на учениците туку и преку целокупниот дизајн на просториите. Сето тоа на преден план ги става учениците како главни носители на активностите а наставниците како модератори на тие активности.

3.20. Практикува конструктивен приод при решавањето на конфликтните ситуации

Евалуацијата не покажа постоење на конфликтни ситуации. Високиот степен на толеранција меѓу учениците, меѓу наставниците и меѓу наставниците и учениците, евидентиран во текот на евалуацијата, индицира дека НДЦ моделот покажува значаен успех во превенцијата на конфликтите. Надминувањето на можните причини за појава на конфликти базирани на етничка основа, како: непознавањето на „другиот“, културниот ексклузивитет, непочитувањето на правата на „другиот“, намалена толеранција и слаба соработка, всушност е најдобриот начин да се решат конфликтите.

3.21. Развива позитивна социо-емоционална клима во училницата

НДЦ простории зрачат со позитивна социо-емоционална клима објективизирана преку однесувањето на наставниците и учениците како и преку дизајнот и естетиката во просториите. Реализацијата на активностите е следена со силна мотивација од страна на учениците и наставниците. Кај учениците е видливо силно задоволство од она што се учи и работи за време на воннаставните активности. Со задоволство ги прифаќаат иницијативите на наставниците и покажуваат спремност за земање на активно учество во нив. Нивното редовно и активно присуство на часовите за воннаставни активности е надобар доказ за нивната мотивираност.

3.22. Поседува ИТ вештини

Набљудувањето на активностите кои ги реализираа НДЦ наставниците покажа дека тие знаат и редовно употребуваат ИТ технологија не само во фазата на реализација на активностите туку и во фазата на планирањето и подготовката на потребните нагледни средства за работа со учениците.

Препораки

Вредноста и големото значење на интеркултурното образование во мултикултурното окружување е интериоризирана од сите наставници. Тие поседуваат доволно компетенции за успешна реализација на целите на Програмата.

Треба да се размислува во насока на позасилена дисеминација на резултатите од работењето на НДЦ Програмата. Тоа бара поставување на нова вертикална структура на НДЦ програмата со вклучување на НДЦ наставници-обучувачи и НДЦ наставници – контролори на квалитет.

Сметаме дека НДЦ тимот треба да ја засили комуникацијата со државните институции и полека да создава терен за системско интегрирање на НДЦ моделот во редовниот образован систем во државата. Овој процес не е воопшто едноставен и ќе има потреба од истрајност и упорност но и од внимателно модифицирање на НДЦ Програмата. Покрај ова, најверојатно ќе треба да се спроведе обука на НДЦ наставниците за успешно спроведување на проектите и зајакнување на нивните истражувачки компетенции.

Треба да се размислува и за обука на наставниците за развивање на клучните компетенции за доживотно учење кај учениците вклучени во НДЦ Програмата. Оваа препорака беше содржана и во евалуацијата од 2013 година. Покрај развојот на интерперсоналните, социјалните и интеркултурните компетенции кои се застапени во Програмата, таа може да се засили со вметнување на содржини и цели за зајакнување на другите клучни компетенции за доживотно учење, како што се: компетенција за комуникација на мајчин јазик, компетенција за комуникација на странски јазици, математичка компетенција и основни компетенции за наука и технологија, дигитална компетенција, компетенција за учење како да се учи, како и граѓанска компетенција, компетенција за претприемништво, и компетенција за културно изразување”. Програмата не мора да се фокусира на сите овие компетенции но може да даде голем придонес во развој на дел од нив и со тоа нејзиното влијание врз учениците да стане уште поизразено и подолготрајно.

4. ЗАКЛУЧОК

НДЦ моделот за интегрирано образование покажува висок степен на успешност во градење и развивање на интеркултурниот дијалог кај децата и младите. Неговото

влијание е силно како врз учениците така и врз наставниците. Моделот е соодветен за окружувањето во кое се реализира и претставува иницијатива која во потполност комуницира со државните приоритети во образованието.

Етосот на Програмата е целосно прифатен од страна на сите НДЦ наставници. Сите поседуваат доволно компетенции кои им овозможуваат успешна реализација на целите на НДЦ Програмата.

Скопје

29/06/2014